

## *Bu Sayıda...*

Osmanlı İmparatorluğu zamanında hem siyasi hem de kültürel merkez olan İstanbul'un dışında her yer taşra olarak kabul ediliyordu. Cumhuriyet ilan edildikten sonra siyasi merkez Ankara olsa da İstanbul kültürel merkez olma özelliğini sürdürdü. Taşra ise hep aynı yerdedi. Mesafeler hep uzundu üstelik taşra ile merkez arasında genellikle gerilim dolu bir iletişim vardı. Merkezdekiler için çoğunlukla "yok"tu ama hiç de yok değildi, bazen vardı: Osmanlı'da vergi ve asker alınacağı sıralarda ya da mesela Cumhuriyet döneminde seçimlerde daima hatırlanırdı. Haliyle taşranın bu haysiyet kırıcı hatırlanışı merkez-taşra, şehirli-köylü rekabeti doğurdu. Bu hususta aklıma hep Refik Halid Karay'ın 1942 yılına ait hacimsiz ama çok şey anlatan yazısı geliyor. Bu yazının ana teması şehirli-köylü arasındaki rekabet ve bayağı sayılabilecek iletişim tarzıdır: "Şehirli için köylü cahil, lakin sinsi ve kurnazdır; fırsat bulunca kendisine oyun oynamak, itaatli görünmekle beraber, belli etmeden kafa tutmak ve zarar vermek ister. Köylü bakımından ise şehirli mirasyedi, hoppa, faydasız, ayrıca çiftçinin emeğine haksızca ortaktır." Karay, kalubeladan beri iki sınıf arasında bir çekememezlik olduğunu söyler.<sup>1</sup> Üstelik bu durum günümüzde dahi gözlemlenebilmektedir.

Taşra merkezleri de taşralara dönüştürmüştür. Sözelimi İstanbul, Ankara belki biraz da İzmir merkez olmaktan ziyade pek çok küçük taşradan oluşan şehirler halini aldı. Taşranın yoksulluğuyla taşralıların kabından taşması iktidarlar için büyük bir sorundu, zira böylelikle

---

1 Söz konusu yazı için bkz. Refik Halid Karay, "Köylü ile Şehirli Arasında", Tan, 28 İlkteşrin 1942, s.1.

sorunlar merkeze taşınarak daha da görünür oluyordu. Hem Osmanlılar hem de Cumhuriyet'in yönetici kadrosu sorunu uzakta çözmenin gerekli olduğunun farkındalardı. Ne ki merkez öncelikle yumuşak karnı olan taşraya ulaşmak zorundaydı. Bu ise iki açıdan mümkün olmadı. Öncelikle taşraya varmak, ulaşım imkanları açısından son derece güçtü. Diğeriyse merkez ile taşra arasında zihni açıdan büyük yarıklar oluşmuştu. Hasılı taşra/lar, gitmek istense de yolu pek bilinmez yerlerdi. Hoş taşra ulaşanlar için de matah bir yer sayılmazdı. Kabul edelim ki bütün bu yaşananlar günümüzü de etkileyen bir dizi sorunlar yumağı oluşturdu. İhmal edilişiyle birlikte bugün taşranın kuşatıcılığı siyaseti, iktisadi yaşamı, gelenekleri, kent ve kasabaları ve daha pek çok unsuru etkiledi. Günün sonunda her yer eskisinden başka suretlerde taşralaştı. Taşra, Cumhuriyet tarihi boyunca kalan sağlarıyla ideolojik-politik açıdan yarar devşirilen bir mekân olarak her daim yeniden inşa edilmeye çalışıldı, edildiği kadarıyla. Ancak tüm bu çabalara rağmen hakim üstenci bakışa maruz kalmaya devam etti. Sözgelimi günümüzde -gerçi bazı açılardan haksız olmadıkları söylenebilirse de- akademiye hâlâ İstanbul ve Ankara merkezli bakılıyor. Taşra-merkez ayrımı günümüzde giderek anlamsızlaşmasına rağmen yine de taşra-merkez ilişkisi bilhassa sonuçları itibariyle yeniden tartışılmalı. Bu konu tarihi arka planıyla daha çok sorunsallaştırılmalı ve Türkiye'nin entelektüel birikimini oluşturmuş her görüşten akademisyen, araştırmacı ve sanatçılarıyla konuşulmalı.

Bu dosya tam da bunu önceleyen bir hedefle farklı formasyona sahip düşünce insanların yazılarından oluştu. Taşra/lar çıkmazı renkli ve ufuk açıcı bir dosya oldu. Bu vesileyle makalelerin neşredilmesine imkan tanıyan Tezkire ailesine teşekkür etmek gerekir. Bu sayıyı oluşturan yazılar, söyleşi ve kitap tanıtımlarının bir nebze olsa da taşra üzerine yeniden düşünmeyi tetikleyecek kalibrede olduğunu söylemeliyim. Nitekim bu sayıda sizleri ilk olarak önemli içeriğiyle Prof. Dr. Yasin Aktay'ın "Yerel Yönetimler için Şehir Kılavuzu" yazısı karşılıyor. Yazı, Türkiye'nin yerel seçimlerine yönelik şehirlerin nasıl yönetileceği üzerinde duruyor. Ardından değerli yazarlarımızdan Mustafa Çiftçi'nin, tadı damakta bırakan "Taşralıdan Ayrıntılar" yazısı geliyor. Dr. Mehmet Kendirci, taşranın sessizliğini ve renksizliğini, Cumhuriyet rejiminin taşraya siyasî müdahalesiyle birlikte ele alıyor. Prof. Dr. Bekir Koçlar, taşradan CHP Genel Sekreterliğine yazılan kimi mektuplar üzerinden, aslında taşranın siyasette özgül bir ağırlığı olduğuna temas ediyor. Prof. Dr. Fahri Yetim, Tarık Buğra'nın romanı Yağmur Beklerken'den hareketle Cumhuriyet taşrasına değiniyor. Dr. İlbey C.N. Özdemirci, tespitleriyle düşüncelere sevk ettiği, taşra kavram-

sallaştırmasının nasıl oluşturulduğunu ele aldığı çarpıcı makalesinde taşraya dair yeni bir yaklaşım öneriyor. Doç. Dr. Yasin Beyaz'ın kaleme aldığı "Merkezden Taşraya İmparatorluktan Ulus Devlete Şair Tezkiyelerinden Edebiyat Tarihine Geçiş" adlı makalesi dönemin şair tezkirelerinde edebiyat tarihini anlatmaktadır. Taşra ile merkez arasındaki ilişki biçimine dair, divan şiirinin hiç de ıskalanmaması gereken bir alan olduğunu zengin içeriği ve temas ettiği ilginç temalarla Prof. Dr. Murat Öztürk anlatıyor. Doç. Dr. Resul Babaoğlu ise Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun taşraya dair tasavvur ve politikalarını self-oryantalizm kavramıyla birlikte inceliyor. Dr. Ümit Katıranlı da son derece önemli bir konuyu, Osmanlı'nın erken döneminde Anadolu'da taşra elitlerini sorunsallaştırarak buna dair bir çerçeve çiziyor. Dosyanın son makalesi ise yine etkileyici bir içeriğe ve bağlama sahip. Dr. Zehra Şamlıoğlu-Berk çalışmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir dönemini oluşturan 19. yüzyılda yargı düzenini ve Osmanlı taşrasındaki cinayet ve adalet konusunu değerlendiriyor. Bu yazıların dışında dosyada Esmâ Benek ile Çilem Kurt'un sordukları Prof. Dr. Uğur Tan-yeli'nin ise oldukça ufuk açıcı tespitleriyle yanıtladığı bir söyleşi bulunuyor. Son olarak taşra/lar çıkmazı'nda üç ayrı kitabın, emek mahsulü tanıtımları ye alıyor.

*Tezkire...*